

... Եվ վերջապես, իմ վերջին տարիների աշխատանքը Մատենադարանում, որ ես համարում եմ իմ կենսագրության, իմ ստեղծագործության կարևորագույն մասը, ուր ի մի են եկել նշված հոգևոր սկիզբները – այն բոլորիս համար լեցուն է եղել ձեռքբերումներով և թռիչքաձև զարգացումներով – լինի դա նոր, սքանչելի կառույցի շինությունը, թե հին, կոթողային շենքի նորակերտումը, հազարավոր ձեռագրերի և հնատիպ գրքերի, հարյուր հազարավոր վարերագրերի ձեռքբերումը, գիտական անփյտելի նվաճումները, Մատենադարանի խորքային ու տարածական զարգացումները և վերջապես հայագետների նոր, տաղանդավոր ու շնորհաշատ սերունդների ասպարեզ մտնելը, որոնցով Մատենադարանը մեր հոգևոր անդաստանում վերածվել է ծաղկուն մի պարտեզի:

Մատենադարանի նորակերտումն, առանց չափազանցության, վերջին տասնամյակների պատմամշակութային ամենամեծ իրադարձությունն է մեր անկախ պետականության ամենամեծ ձեռքբերումներից մեկը:

Իրոք այդ վերակերտումը վարմանահրաշ էր, և նրա տեսիլքը՝ «սիրտ պատռելու չափ պայծառ», ինչպես Չարենցն է գրել Թամանյանի մասին...

Մատենադարանը մեր Սրբազան հիշողության շտեմարանն է, որը կենդանի է պահում սերունդների շղթան, այն կարծես մեր կորուսյալ դրախտի վերհուշն է, որը լուսավորում է մեր լինելության ճանապարհը և կանխորոշում մեր ապագան:

Հրաչյա Թամրազյանի ելույթից իր ծննդյան
60-ամյակի առիթով միջոցառման ժամանակ

Մատենադարան, 5 դեկտեմբերի, 2014

ՀՐԱԶՅԱԹԱՄՐԱԶՅԱՆԻ ՀԻՇԱՏԱԿԻՆ

Մեր ժամանակներում քիչ են այն մտավորականները, ովքեր մինչև վերջ՝ անկախ հանգամանքներից, հավատարիմ են մնացել իրենց կոչմանը: Հրաշյա թամրազյանը վստահորեն այդ մտավորականներից էր: Եվ բարեբախտություն պետք է համարել, որ հենց նա՝ ստանձնեց Մատենադարանի տնօրինությունը 2007 թ. սկսած:

Եվ իսկապես թամրազյանը դավանանքի և հավատամքի մարդ էր:

Որպես բանաստեղծ՝ անխափան հետևեց մեր պոեզիայի դասական ավանդներին՝ դրանք անընդհատ թարմացնելով միջնադարյան մեր մատենագիրների կենսունակ ավիշով: Արդեն նոր ժամանակներում նա մեր բանաստեղծություն բերեց դարերով բյուրեղացած հայի քրիստոնեությունը թե՛ իր առաքելական արմատներով, թե՛ իր անզիջում ավանդապահությունը և թե՛ ազգի ինքնությունը հաստատող և վերահաստատող հարասություններով: Սա մի համադրություն էր, որ հույս էր ներշնչում, քանի որ թամրազյանի գաղափարաբանության հիմքում մարդու ազնիվ կերպարն է՝ ի հակադրություն իրականության մեջ ծաղկող ստորություն, սերն է ի հեճուկս ծավալվող ատելություն, և հավատը՝ ի հակադրություն հոգևոր աղանդավորության:

Թամրազյանն իր ողջ գրականությամբ, ինչպես Գրիգոր Նարեկացին, աղոթում էր մեզ համար, հորդորում էր մեզ հղկել ու կատարելագործել ներքին մարդուն, պատգամներ էր հղում մաքրագործելու և մաքրագործվելու, պատվիրում էր տեսնել բարին և մերժել չարը, և անգամ չարամիտներին դարձի բերելու մեծ հավատ ունեւր: Նրա պատգամները միայն մեկ ատաղձ ունեն՝ մարդու բարոյական նկարագիրը, ուր բանաստեղծը, թարգմանիչը, գիտնականը, պետական գործիչը ներդաշնակվում է զարմանալիորեն, միասնական է դառնում և անբեկանելի՝ ամեն տեսակի արգարացումների հանդեպ:

Գրական ասպարեզ իջնելով XX դարի 80-ական թվականներին՝ թամրազյանը բանաստեղծական խոսքի նորարարական իմաստաբանության հիմնադիրներից մեկը եղավ: Թամրազյանի բանաստեղծական աշխարհը հայոց լեզվի և գրականության բազմաթիվ նոր երակների բացահայտման և զարգացման կենսունակ ուղեցույց դարձավ: Ըստ էության, թամրազյանն ընտրեց բանաստեղծելու ամենադժվար եղանակը, քանի որ ավանդական ձևերի մեջ նորարար լինելը բովանդակային հզոր լիցքերի վկայությունն է:

XX դարում ձևավորված բանաստեղծական խոսքի գերիրապաշտական բազմաթիվ հոսանքներ են ներառված թամրազյանի պոեզիայում, սակայն ոչ թե որպես պարզ հետեղություն կամ ոճավորում, այլ որպես մեկնակետ և հայացք, որպես արձագանք ժամանակակից կյանքի իրողություններին: Այս

առուժով Թամրազյանի բանաստեղծությունը նոր հանգրվանների և տարածքների նվաճման վառ օրինակ է: Ասվածի վկայությունն է նաև այն փաստը, որ Հ. Թամրազյանը թարգմանել և հրատարակել է XX դարասկզբի ռուսական բանաստեղծության ականավոր ներկայացուցիչների՝ Բ. Պաստեռնակի, Ս. Եսենինի և այլոց երկերը, ինչպես նաև կազմել և հրատարակել է «XX դարասկզբի ռուսական պոեզիան» ժողովածուն, որը ծրագրային հայտ էր գրականությունը վերակենդանացնելու՝ Թամրազյանի դավանած նոր սկզբունքների:

Անկասկած Թամրազյանի գաղափարի նվիրյալ է, և, որպես գիտնական ու բանասեր, իր գիտական գործունեության ողջ ընթացքում մեղմաբան աշխատում էր՝ շրջանառության մեջ դնելով նորանոր մոտեցումներ և հիմնարար մեկնակետեր՝ մասնավորապես նարեկագրագիտության և X դարի հայ մատենագրության ուսումնասիրման բնագավառում: Հատկապես նրա վերջին մենագրությունները՝ «Գրիգոր Նարեկացին և նորայատոնականությունը», «Գրիգոր Նարեկացին և Կիրիլիայի բանաստեղծական արվեստի դպրոցը», «Գրիգոր Նարեկացին և նարեկյան դպրոցը» (եռահատոր), ինչպես նաև վերջին տարիներին լույս տեսած՝ X դարի մատենագրությունն ամփոփող «Մատենագիրք Հայոց» մատենաշարի երկու ստվարածավալ հատորները, որոնց կազմողն ու խմբագիրն է Հ. Թամրազյանը, միանգամայն նոր հորիզոններ են ուրվագծում Հայոց պատմության և հայ մշակույթի համար այդ շրջադարձային փուլերի ուսումնասիրման բնագավառում: Այս հատորներում, ի թիվս բանասիրության հայտնի երկերի, բազում նորահայտ բնագրեր են հրատարակվել, որոնք ամբողջացնում են հայագիտության պատկերացումները այդ շրջանի հայ ժողովրդի պատմության և մշակույթի մասին:

Հ. Թամրազյանը նոր հանգրվանների ջատագով էր:

Նրա տնօրինության ժամանակ Մատենադարանը վերակերտվեց՝ կառուցվեց վարչական և արխիվային նոր մասնաշենքը, իսկ հին մասնաշենքն ամբողջովին վերածվեց թանգարանային համալիրի, ինչը հնարավորություն ստեղծեց արդիականացնելու ձեռագիր և տպագիր հավաքածուների պահպանության պայմանները, մեծացավ ցուցադրվող ցուցանմուշների թիվը՝ հնարավորություն ստեղծելով առավել լայն ծավալով հանրահռչակելու մեր հոգևոր գանձերը: Պայմաններ ստեղծվեցին միջազգային շափորոշիչներին համապատասխան գիտաժողովներ, սեմինարներ և վարպետության դասեր անցկացնելու համար: Եվ այսօր, շնորհիվ Թամրազյանի ջանքերի, Մատենադարանը հզոր մի կառույց է՝ իր գիտական, գիտատեխնիկական ստորաբաժանումներով և թանգարանային համալիրով:

Մատենադարանում վերջին տարիներին կատարված արմատական փոփոխությունները հիմնականում պայմանավորված են այնպիսի հիմնարար ծրագրերի իրականացումով, ինչպիսիք են գիտատեխնիկական նոր բաժինների ստեղծումը, սերնդափոխության խնդիրը լուծելու նպատակով երիտասարդնե-

րի մեծ ներհոսքի ապահովումը, ֆոնդային և վերականգնողական աշխատանքների արդիականացումը, արտերկրի գիտական հաստատությունների հետ կապերի ամրապնդումն ու ընդլայնումը, ձեռագիր հավաքածուների թվայնացման աշխատանքների կազմակերպումը, թանգարանային համալիրի ընդլայնումն ու արդիականացումը: Այս և այլ բազում ծրագրերի ոգեշնչման ու կազմակերպման անխոնջ, ամենօրյա սատարողն էր Թամրազյանը:

Թամրազյանի տնօրինության տարիներին նրա անմիջական ոգեկոչումով և ամենօրյա ջանքերի շնորհիվ Արցախում Գանձասարի վանքի հարևանությամբ բացվեց Արցախի ձեռագրական գանձերը ներկայացնող Մատենադարանի մասնաճյուղը: Հատկապես ձեռագրային ֆոնդի հարստացման գործում այդ տարիներին աննախադեպ արդյունքներ գրանցվեցին: Մատենադարանի ձեռագրային հավաքածուն Հ. Թամրազյանի տնօրինության տարիներին ավելացավ շուրջ 2000 միավորով, իսկ ձեռք բերված արխիվային վավերագրերի թիվն անցնում է 30000 միավորից:

Սա վկայությունն է Թամրազյանի անկասելի վարչարարական շնորհի: Վարչարարություն, որ տվյալ դեպքում հիմնված է աշխատանքային առողջ մթնոլորտի ստեղծման գերակայության վրա:

Մեր հայրենիքի և հայ ժողովրդի հոգևոր սահմանն սկսվում է Մատենադարանից:

Հրաչյա Թամրազյանը մեր հոգևոր եզերքների և մշակույթի պաշտպանի վառ օրինակ եղավ մեզ համար: Դա է նրա հաղթանակը մահվան հանդեպ...

Գուրգեն Գասպարյան